

Sistemul „Oxford” de redactare a aparatului critic

Sistemul „Oxford” de redactare a aparatului critic (acestui din urmă i se spune așa pentru că e vorba de acea parte a unei lucrări academice care permite examinarea ei critică: notele și bibliografia) este utilizat frecvent în România, fiind agreat într-o formulă particulară de Academia Română. Este utilizat, de asemenea, în mod tradițional, în Europa, în disciplinele umaniste și în științele sociale. Din nefericire, este destul de greu să găsești instrucțiuni unice, standardizate (lucru pe care îl puteți constata și singuri căutând informații despre subiect). Prin urmare, nu există premisele unei practici unitare în adevăratul sens al cuvântului. Pentru a nu lăsa loc arbitrarului (nu cred că este necesar să o spun, „răsfoiți” puțin Internet-ul și veți vedea că prin sistemul „Oxford” de citare mulți înțeleg prea multe, în fel și chip) am ales să prezint pe scurt acest standard având ca reper un îndrumar străin, publicat de editura Wiley & Sons ([DCITA, Style Manual for Authors, Editors and Printers, 6th edition, John Wiley & Sons Australia Ltd, 2002](#)), ale cărui reguli le puteți găsi rezumate în ghidurile următoare:

1. <http://www.lib.unimelb.edu.au/cite/sl/print.pdf>
2. <http://www.deakin.edu.au/current-students/study-support/study-skills/handouts/oxford-docnote.php>
3. http://utopia.duth.gr/~nikomakas/files/xrhsima/g_ref_oxford.pdf

Un ghid util a fost redactat și pus la dispoziție pe blogul personal de [Mihaela Ursa](#). El prezintă o variantă foarte apropiată de cea pe care o utilizez de obicei. Poate fi găsit aici: <http://mihaelaursa.files.wordpress.com/2011/09/norme-de-redactare1.pdf>

Bibliografia în limba română pe care o recomand pentru subiectul redactării lucrărilor academice cuprinde următoarele cărți:

Aurel Avramescu, Virgil Cândea, *Introducere în documentarea științifică*, București, Editura Academiei R. P. R., 1960 (singurul ghid „oficial” la Academiei Române de care am aflat până acum; dacă există și altele, culpa de a-l recomanda îmi aparține)

Septimiu Chelcea, *Cum să redactăm o lucrare de licență, o teză de doctorat, un articol științific în domeniul științelor socioumane*, ediția a III-a revăzută, Comunicare.ro, București, 2005.

Umberto Eco, *Cum se face o teză de licență. Disciplinele umaniste*, colecția Biblioteca Italiană, traducere de George Popescu, Editura Pontica, Constanța, 2000. (din câte știu, există și alte ediții ale aceleiași lucrări publicate până acum în România)

Deoarece regulile de bază sunt consemnate deja în aceste scurte ghiduri, aici voi insista asupra logicii interne a sistemului de notare, unul dintre cele mai coerente. Faptul că utilizează expresii latinești nu provine dintr-un capriciu, ci din tradiție. Ele au rolul de a ajuta în redactarea rezumativă a notelor din josul paginii, în așa fel încât să nu fie repetate informații care au fost deja accesibile anterior. Este suficient așadar să reflectezi la sensul acestor cuvinte (care, de altfel, pot fi scrise și în limba română) pentru a le înțelege modul de utilizare. De asemenea, e ușor să-ți dai seama cum nu ar trebui să fie folosite. Nu e vorba de formule magice, ci de indicații cu sens. Ele au scopul de a-i pune la dispoziție cititorului, ordonat, fără redundanță, fără repetiții (ele cresc volumul textului și timpul de lectură), toate mijloacele necesare unei lecturi critice informate.

Mai întâi, cred că e necesar să ofer câteva explicații despre felul în care utilizez termenii. E necesar să se facă distincția între *bibliografie* (lista de lucrări de la finalul lucrării) și *note* (note de subsol în cazul acestui sistem; ele sunt trimiteri bibliografice sau adnotări de orice fel, ce nu își au locul în text, dar sunt importante pentru înțelegerea lui, sau ambele). Nu e util să distingem între „note

bibliografice” și „note explicative”, așa cum am observat că se face uneori, din două motive: expresia „notă explicativă” are și un alt sens comun; pe de altă parte, notele non-bibliografice nu sunt doar explicative. Ele conțin nu doar explicații, ci și informații adiacente sau comentarii. Orice mențiune bibliografică este fie o *trimitere bibliografică*, fie o *referință bibliografică*. Voi folosi prima sintagmă pentru a desemna o mențiune bibliografică precisă (o indicație precisă, care include chiar și pagina lucrării citate) și a doua pentru a desemna o mențiune bibliografică generală, de felul celor cuprinse în mod obișnuit în bibliografii, fără indicații precise referitoare la paginație.

În fine, orice persoană *rațională* va admite că o modificare *rațională* de amănunt, pe deplin justificată, respectând condiția coerenței și uniformității sistemului de consemnare a referințelor, făcută în utilizarea unui standard oarecare, nu este o eroare în cazul în care nu este solicitată în mod oficial și exact utilizarea scrupuloasă a standardului respectiv. Dar aceasta e o apreciere valabilă doar atunci când există șanse foarte mari să ai de-a face cu persoane raționale. De cele mai multe ori e bine să nu riști. Așadar, dacă aveți vreo îndoială legată de elementele despre care eu afirm că sunt opționale, considerați-le obligatorii. Atunci când există indicații foarte precise despre normele de redactare ce trebuie să fie respectate, alegerea personală nu își mai are însă locul.

Am ținut să fac această mențiune deoarece, într-o oarecare măsură, cerințele oricărui sistem de redactare sunt arbitrare, în sensul că sunt stabilite *prin convenție*. Iar uneori justificarea regulilor incluse într-un standard oarecare este deficitară. Spre exemplu, alegerea de a prescurta în mod obligatoriu prenumele unui autor la o inițială îmi pare o pierdere de informație ce nu poate fi justificată rațional. La fel, numerotarea referințelor dintr-o bibliografie, atunci când acele numere nu sunt folosite în text pentru indicații bibliografice.

Ca principiu general, foarte util pentru conceperea indicațiilor bibliografice mai puțin uzuale, inclusiv cele ce fac trimitere la surse disponibile *online*, trebuie să reținem faptul că toate regulile aplicabile surselor clasice se mențin, fiind adăugate informațiile suplimentare. Așadar, dacă vom cita un articol disponibil *online*, vom da toate informațiile pe care le consemnăm în cazul unei publicații obișnuite, adăugând adresa web exactă (întregul URL) și data consultării (este însă o exagerare să incluzi în referință ora la care ai găsit acea sursă). Dacă unul dintre elemente lipsește el trebuie să fie înlocuit de un altul echivalent, sau absența trebuie să fie marcată. Citarea unei surse online doar prin adresa sa este, în mod evident, insuficientă. E ca și cum ai cita o carte menționând adresa bibliotecii în care ai găsit-o și raftul pe care se află. Sunt necesare mai multe informații despre lucrare. De asemenea, nu cred că e necesar să separi sursele tipărite de cele disponibile în format electronic, adăugând o secțiune bibliografică specială, eventual atribuindu-i un nume eterodox de tipul „webografie”. Bun, o să spunei, dar World Wide Web nu este format din cărți. Așa cum spui filmografie unei liste de filme, ar trebui să numești „webografie” o listă de situri web. E adevărat, cu această ultimă afirmație sunt de acord. O listă de situri poate să se numească „webografie”. Întrebarea esențială este însă dacă o listă de situri are rol documentar și în ce condiții. Aici lucrurile se complică puțin. Consider că adresa unui site web nu constituie în sine o referință, așa cum adresa unei biblioteci nu este o indicație bibliografică. Cu filmele este cu totul altceva, ele au o cu totul altă natură, prezintă informații vizuale, nu textuale. Dar World Wide Web e ceva mult mai apropiat de formatul biblioteconomic de prezentare a informației decât se poate observa la prima vedere. Dacă folosim informații disponibile *online* trebuie să le indicăm foarte precis, specificând de ce tip sunt, exact așa cum facem cu sursele disponibile în alte forme. De cele mai multe ori este vorba de referințe textuale și nu audio-video. Altfel, considerând că un poem publicat pe blogul personal, este, prin natura lui, altceva decât un poem publicat într-o carte, îl separăm de genul din care face parte. Faptul că e publicat prin alt mijloc tehnic nu este relevant pentru conținut. În plus, formatul digital nu implică uneori nici un fel de diferență față de cel tipărit. Există cărți întregi, reproduse după versiunea lor tipărită prin fotocopiere, disponibile online. Și mai multe articole sunt în aceeași situație. Asta le face mai puțin cărți? Ar trebui să intre într-o bibliografie sau într-o „webografie”?

Bibliografia

Lista lucrărilor citate sau consultate trebuie să fie ordonată alfabetic. De obicei, ordonarea alfabetică se face scriind mai întâi numele autorului, apoi prenumele. Asta deoarece în trecut doar așa era practic să faci o ordonare alfabetică pornind de la numele autorului. Acum este suficient de facilă din punct de vedere tehnic ordonarea după nume, păstrând așadar ordinea naturală prenume-nume. Scrierea întregului nume cu majuscule nu este obligatorie, e vorba doar de o evidențiere grafică. În general nu este indicat să reduci prenumele autorului la o inițială, deoarece aceasta înseamnă o pierdere de informație nejustificată. Dar dacă lucrul acesta este solicitat în mod explicit, e firesc să te conformezi.

Titulatura cărților și a publicațiilor periodice se evidențiază cu italice, titlurile articolelor sau capitolelor din colecțiile de studii se evidențiază cu ghilimele. Elementele independente din referință sunt separate de virgulă. Formulele latinești se evidențiază cu italice. În referințe consider că indicațiile de paginatie sunt opționale, deoarece consultarea unei cărți/reviste implică consultarea cuprinsului. Nu același lucru se poate spune despre trimerile bibliografice din note, care trebuie să indice cât mai exact sursa din care se citează sau se parafrizează.

Este bine ca în cazul în care este vorba de reeditări ale unor lucrări clasice sau mai vechi anul apariției ediției *princeps* (prima ediție) să fie și el consemnat. De obicei asta se face prin adăugarea lui lângă anul apariției ediției citate, încadrat de paranteze pătrate.

Exemplu:

Budge, Ian, „Theory and Measurement of Policy Positions”, in Ian Budge *et al.*, *Mapping Policy Positions. Estimates for Parties, Electors, and Governments, 1945-1998*, Oxford University Press, Oxford, 2001.

Gutmann, Amy (coord.), *Multiculturalism. Examining the politics of recognition*, Princeton University Press, Princeton, New Jersey, 1994.

Preda, Cristian, *Modernitatea politică și românismul*, Editura Nemira, București, 1998.

Rustow, A. Dankwart, „Transition to Democracy. Toward a Dynamic Model”, *Comparative Politics*, Vol. 3, Nr. 2, April 1970.

Note bibliografice

Principiile fundamentale care ar trebui să ne îndrume sunt așadar coerența și uniformitatea. Aceleași reguli trebuie să fie respectate pe întreg parcursul lucrării și ele trebuie să fie omogene, neamestecate. Spre exemplu, dacă folosești expresii și prescurtări în limba latină, este firesc să încerci să nu le amesteci cu traducerile lor în limba română. Dacă vei scrie, spre exemplu, *s. a.* (de la *sine anno*) în locul anului apariției unei lucrări, pentru că nu apare menționat pe nicăieri în carte, nu vei scrie în altă parte *f. a.* (de la „fără an”). Alt exemplu: dacă utilizezi cuvântul *idem* pentru a înlocui numele autorului, atunci nu are nici un sens să folosești în paralel o prescurtare a titlului lucrării. Ea ar putea fi înlocuită de formula *ibidem* sau de *opus citatum*.

O formulă ce servește la prescurtarea trimerii bibliografice se referă întotdeauna la trimerile imediat anterioare. De aceea e bine ca trimerile complete să fie repetate în fiecare capitol, astfel încât cititorul să nu fie nevoit să parcurgă zeci de pagini pentru a identifica trimerul inițial, presupunând că dorește să citească lucrarea în mod selectiv. De asemenea, indicația bibliografică completă trebuie să fie reluată atunci când intercalarea altor trimeri face imposibilă o prescurtare.

Exemplu:

¹ Mircea Comșa, „Auto-poziționarea ideologică: identificare, sofisticare, fundamente”, in Bogdan Voicu, Mălina Voicu, *Valori ale românilor: 1993-2006. O perspectivă sociologică*, Editura Institutul European, Iași, 2007, pp. 65-115.

² *Ibidem*, p. 70.

³ Cf. Alina Mungiu-Pippidi, *Doctrine politice: concepte universale și realități românești*, Polirom, Iași, 1998.

⁴ *Idem*, *Politica după comunism*, Humanitas, București, 2002, p. 59.

⁵ Michael Laver, Kenneth Benoit, John Garry, “Extracting Policy Positions from Political Texts Using Words as Data”, *American Political Science Review*, Vol. 97, Nr. 2, 2003, p. 313.

⁶ Alina Mungiu-Pippidi, *op. cit.*, p. 69.

⁷ Alina Mungiu-Pippidi, *Doctrine politice: concepte universale și realități românești*, Polirom, Iași, 1998, p. 57.

Expresiile latinești uzuale și prescurtarea lor:

apud (după) – introduce o referință care trimite la lucrarea din care a fost citat textul unei alte lucrări (mai întâi este menționată trimiterea la textul original, la care nu ai acces decât prin

intermediul altei lucrări, apoi, după expresia *apud*, trimiterea către aceasta din urmă)

cf. = *confer* (compară) – indică referințe bibliografice adiacente

e.g. = *exempli gratia* (de exemplu) – introduce un exemplu în text

et al. = *et alii* (și ceilalți) – se folosește pentru a evita menționarea unui șir lung de nume, atunci când o lucrare are mai mult de trei autori

ibid. = *ibidem* (în același loc) – înlocuiește o trimitere bibliografică completă indicată anterior; în cazul în care noua referință diferă doar prin pagină, aceasta din urmă va fi indicată după expresia *ibidem* (*ibidem*, p. 425)

id. = *idem* (același) – înlocuiește doar numele autorului, toate celelalte informații trebuie să fie menționate în trimiterea bibliografică

in (în) – introduce o lucrare colectivă în care se găsește un studiu citat

infra (mai jos) – în text sau în note, trimite la o parte a textului ce urmează

loc. cit. = *locus citatum* (locul citat, se subînțelege „pagina citată anterior”)

op. cit. = *opus citatum* (lucrarea citată) - înlocuiește doar informațiile ce indică lucrarea, nu și numele autorului sau indicația de pagină

s. a. = *sine anno* (fără an) – specificare necesară atunci când lucrarea nu este datată

sic (*așa*) - semnaleză în text, de obicei într-un citat, un pasaj anume (uneori o eroare, un pasaj asupra căruia se exprimă o opinie etc.)

sqq. = *sequentesque* (și următoarele, și cele ce urmează) – indică o trimitere către paginile următoare succesive (p. 425 *sqq.*)

supra (mai sus) - în text sau în note, trimite la o parte a textului ce precede indicația

lect. Ovidiu Gherasim-Proca
UAIC Iași